

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 351.85

Семко Майя Іванівна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування
Комунальний вищий навчальний заклад
«Вінницька академія неперервної освіти»*

Semko Maya

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Administration
Public Higher Educational Establishment
"Vinnytsia Academy of Continuing Education"
ORCID: 0000-0001-8327-1751*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ **PUBLIC MANAGEMENT OF CULTURE IN UKRAINE**

***Анотація.** Формуванням та розробкою моделей сталого розвитку суспільства не можливе без успішного функціонування галузі культури і її ролі в економічному становленні незалежності країни, формування демократичних засад устрою, без впливу культури на процеси сталого розвитку регіонів і територіальних громад.*

Впроваджуючи кращий досвід зарубіжних країн, який враховує сталий розвиток культури. Поряд з тим, фінансування, самофінансування, створення робочих місць в сфері культури та збереження культурної спадщини та мистецтва виступають важливим аспектом вивчення і впровадження в практику публічного управління галузі культури.

На сучасному етапі зарубіжна наукова думка сконцентрована на дослідженнях щодо: ролі культури в формуванні суспільств майбутнього;

встановлення взаємозв'язків між концепціями культури, стійкого розвитку та штучного середовища проживання; розуміння культури як ключового елементу концепції сталого розвитку; формування уявлень в сфері сталого розвитку; можливостей культури для досягнення цілей в сфері сталого розвитку; доцільності включення культури, мистецтва та творчості в нову стратегію Європейської комісії по реалізації Порядку денного в області сталого розвитку на період до 2030 р.; визнання культурного компоненту інтеграції переміщених осіб і підкреслювати здатність культури сприяти демократії та вирішувати конфліктні ситуації; соціального конструювання реальності; розуміння взаємозв'язків між культурою та соціальними системами; взаємозв'язків сталого розвитку та культурної політики та багатьох інших напрямків, які висвітлено в монографії.

З'являються нові поняття та категорії, які вимагають осмислення в науці публічного управління та адміністрування, зокрема: «культура сталого розвитку»; «культурні стратегії сталого розвитку»; «нова послідовна культурна система»; «сталий культурний розвиток» [6, с. 5].

Ключові слова: *публічне управління, сталий культурний розвиток, стратегія, регіон, культура.*

Summary. *The formation and development of models of sustainable development of society is not possible without the successful functioning of the field of culture and its role in the economic establishment of the country's independence, the formation of democratic foundations of the system, without the influence of culture on the processes of sustainable development of regions and territorial communities.*

Introducing the best experience of foreign countries, which takes into account the sustainable development of culture. Along with that, financing, self-financing, creating jobs in the field of culture and preservation of cultural

heritage and art are an important aspect of study and implementation in the practice of public management of the field of culture.

At the current stage, foreign scientific opinion is concentrated on research on: the role of culture in the formation of future societies; establishment of relationships between the concepts of culture, sustainable development and artificial habitat; understanding of culture as a key element of the concept of sustainable development; formation of ideas in the field of sustainable development; opportunities of culture to achieve goals in the field of sustainable development; feasibility of including culture, art and creativity in the new strategy of the European Commission for the implementation of the Agenda in the field of sustainable development for the period up to 2030; recognizing the cultural component of the integration of displaced persons and emphasizing the ability of culture to promote democracy and resolve conflict situations; social construction of reality; understanding the relationships between culture and social systems; interrelationships of sustainable development and cultural policy and many other directions that are highlighted in the monograph.

New concepts and categories are emerging that require understanding in the science of public management and administration, in particular: "culture of sustainable development"; "cultural strategies of sustainable development"; "a new consistent cultural system"; "sustainable cultural development" [6, p. 5].

Key words: *public administration, sustainable cultural development, strategy, region, culture.*

Постановка проблеми. Важливою умовою впровадження стратегічних механізмів державного управління сферою культури в Україні, що визначають його соціальні і економічні результати в перспективному періоді часу, являється використання досвіду розвинених країн світу та економічного прогнозу розвитку національної економіки яка виступає спонсором. В роботі ставиться завдання визначити зміст напрямів

формування механізмів державного управління сферою культури в Україні. Виділити завдання стратегічного управління сферою культури. Культурні процеси стають необхідною складовою гармонійного загально-цивілізаційного розвитку країни. Україна, після російсько-української війни, не може стати виключенням з цього правила.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публічне управління сферою культури проводили зарубіжні вчені К. Є. Балабуха, О. Беннет, А. Брандт-Грау, М. Дарем, К. Демке, Ф. Діташмайр.

Питання дослідження державного регулювання соціально-культурної сфери у вітчизняній практиці приділяють увагу Л. Корнат, А. В. Мерзляк, М. А. Місевич Є., та інші автори.

Дослідженню та розвитку теорії й практики державного регулювання, формування та реалізації державної політики, механізмів державного управління в різних сферах соціально-культурного розвитку відводилося значне місце в працях відомих українських і зарубіжних учених, зокрема таких як: Г. Атаманчука, О. Бородін, П. Брауна, Р. Гріффіна, О. Дегтяр, Б. Литвака, В. Малімон, Л. Пала, Г. Райта, О. Тищенко, Г. Щедровицького.

Формулювання цілей статті. В процесі глобалізації, перебування в умовах війни України, потребує дослідження зміни в публічному управлінні сферою культури. Як показує досвід зарубіжних країн, що незважаючи на зусилля, яку проводять суб'єкти публічного управління та адміністрування різних держав, залишаються питання й проблеми щодо включення культури, як окремої сфери, що допомагало вирішити вплив культури на соціально-економічні процеси в регіонах, імплементацію зарубіжних вдалих практик в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи тенденцію розвитку культури, спостерігаємо те, що наразі не розробляються моделі сталого розвитку культури і її ролі в економічному зростанні держав попри

констатацію важливості культури в процесах сталого розвитку держав і регіонів (глобальних у тому числі).

Насамперед, ми спостерігаємо що у багатьох зарубіжних дослідженнях йдеться про те, що здебільшого сталий розвиток культури розробляється в теоретичному аспекті. Втім, не принижується значення таких наукових досліджень, оскільки вони є підґрунтям вироблення різних можливих варіантів вирішення проблем розвитку, фінансування, самофінансування, створення робочих місць в сфері культури та збереження культурної спадщини та мистецтва як цінності для людства.

Що стосується безпосередньо європейського досвіду формування культурної політики, то він становить для нас великий інтерес і сам по собі, і з огляду на те, що євроінтеграція була й залишається стратегічною метою нашої держави. Україна завжди перебувала в орбіті європейської культури і всебічна інтеграція в європейську багатонаціональну, але цивілізаційно єдину спільноту була б, на нашу думку, закономірним проміжним підсумком нашого історичного розвитку. У аналітичному дослідженні представлені різні аспекти культурної політики Європейського Союзу, визначені її суб'єкти та передумови формування. Особливу увагу приділено програмам ЄС з розвитку і підтримки культури та її окремих галузей. Також, з урахуванням уже набутого досвіду, проаналізовані перспективи презентації української культури в Європі, міжнародної співпраці в цій сфері. На думку авторів, участь у європейських культурних проектах не вичерпує можливостей такої співпраці. Необхідним є підвищення активності суб'єктів культурної репрезентації на національному рівні, пропонування якомога більшої кількості власних ініціатив, одним словом, зростання українського культурного експансіонізму в конструктивному сенсі цього поняття [1, с. 4].

Як вважає К. Є. Груздова, з чим ми цілком погоджуємося, для сучасної України першочерговими проблемами є деідеологізація, демократизація та

децентралізація державного регулювання сфери культури, водночас труднощі впровадження міжнародних стандартів якості в діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування негативно впливають на розв'язання цих проблем [2, с. 53].

Відкритість сфери культури для сучасних світових процесів розвитку передбачає можливість взаємодії на міжнародному рівні окремих громад, груп та індивідів, тобто Стратегія має сприяти обміну та мобільності творчих людей та ідей, подоланню стереотипів минулого та віджилих схем організації культурного процесу. Скоординованість зусиль у поширенні інформації про культуру сучасної України, здобутки у сфері науки сприятиме як підвищенню ефективності культурної дипломатії, так і розвитку надійного міжнародного партнерства і формуванню міжнародної підтримки [3].

Аналіз минулорічних бюджетних видатків за сферою "Культура та мистецтво" показав, що фактичні суми коштів, передбачені в місцевих бюджетах на культуру у 2022 році значно зменшилися відносно попередніх років. Загалом у державному бюджеті вони склали минулого року усього 0,16% від загальних видатків [4].

На думку Т. Маршалок, 2022 рік є рік війни, економічних та соціальних потрясінь і не дивно що ми маємо якісь перекося у виконанні місцевих і державного бюджетів, і зокрема в частині фінансування сфери культури та мистецтв. Показовим є те, що у порівнянні з 2021 роком "воєнний" рік усе ж показав приріст відсоткового співвідношення видатків на культуру на місцях з 2,79% до 3,01%. Це є другим показником за аналізований десятилітній період з 2012 до 2022 року [4]. За його словами, така частка видатків на культуру в структурі місцевих бюджетів показує переважно увагу до важливості підтримки розвитку культури з боку місцевих управлінців, оскільки, не дивлячись на відносно високий показник,

фактичні суми коштів, передбачені на культуру в місцевих бюджетах у 2022 році, були значно меншими у порівнянні до попередніх років.

Поряд з тим, середня заробітна плата штатних працівників сфери мистецтв та розваг, а також працівників бібліотек, архівів музеїв та інших закладів культури у 2022 році була в середньому на 25,6% меншою, ніж середньомісячна заробітна плата штатних працівників загалом в економіці [4].

Довгострокова стратегія розвитку української культури - стратегія реформ також зазначено:

➤ виконання програми ЄС "Креативна Європа"; підтримка програм міжкультурного та міжнаціонального діалогу, поширення успішного міжнародного і національного досвіду, зокрема реалізація проекту Ради Європи і Європейської Комісії "Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадами" (COMUS);

➤ імплементація Конвенцій ЮНЕСКО в галузі охорони нематеріальної культурної спадщини та заохочення різноманітних форм культурного самовираження. Реалізація проектів та освітніх програм ЮНЕСКО [3].

Імплементуючи Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини Україна, прийняла на себе зобов'язання щодо збереження всього що в терміні «нематеріальна культурна спадщина» означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремим особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самотності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й

творчості людини. Для цілей цієї Конвенції до уваги береться лише та нематеріальна культурна спадщина, яка є сумісною з існуючими міжнародними договорами з прав людини, з вимогами взаємної поваги між спільнотами, групами та окремими особами, а також сталого розвитку [5].

Наразі, ми спостерігаємо дослідження в Україні з метою покращення планування фінансування галузі культури. Мережа захисту національних інтересів пропонує громадськості висловлювати пропозиції та рекомендації щодо того, як покращити стан фінансування культури на місцевому рівні та підвищити ефективність використання існуючих коштів.

Як приклад, є реалізація проекту «Restoring Ukraine Together», реалізується за підтримки Європейського Союзу мережею захисту національних інтересів з метою побудови довіри між ключовими стейкхолдерами процесу відновлення України: органами державної та місцевої влади, міжнародними донорами та партнерами, експертними та професійними спільнотами, представниками громадянського суспільства [4].

На нашу думку, виходячи з аналізу світового досвіду публічного управління сферою культури надав змоги визначити напрямки щодо його імплементації в Україні, а саме:

➤ провести реформу культурної сфери, виділення головних пріоритетів культурної політики враховуючі процес децентралізації, переорієнтації культурних центрів на тих учасників, які здатні надавати необхідні культурні послуги, вироблення механізмів стимулювання приватно-державного партнерства та залучення інвестиційних проектів у сферу культурного розвитку;

➤ Міністерством культури та інформаційної політики України здійснювати координуючу, моніторингову функції на місцевому та національному рівні.

У зарубіжній науці і практиці, на відміну від вітчизняної, відбувається розділення видів партнерства, зокрема виділяються державно-приватне і державно-громадянське. Визначається, що кожне партнерство керується певними мотивами і базується на цінностях, а створення успішних та взаємовигідних партнерств в культурі вимагає від всіх партнерів відповідати визначеним мотивам і цінностям задля просування в одному напрямку. Державно-приватне партнерство розуміється в контексті взаємовідповідальних відносин між державною та бізнесом, де останній має пільги задля фінансування сфери культури через спонсорство і меценатство та характеризується взаємною відповідальністю партнерів, розподілом ризиків та вигід. Державно-громадянське партнерство розглядається у двох площинах. Першу називають «партнерство участі». Тут партнерство розглядають як можливість громадського сектору приймати участь в управлінні державою. У другій площині державно-громадянське партнерство розглядається в контексті соціально-економічних відносин. В такому партнерстві приймають участь окремі громадяни, громадські об'єднання, різні форми підприємництва, бізнес, публічні установи і релігійні громади тощо. Воно сприяє почуттю ідентичності, належному врядуванню, зміцненню громадянського суспільства, зростанню доходів і економічних можливостей [6, с. 75].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Війна суттєво не вплинула на запит молоді щодо культурного продукту онлайн. Єдиною групою, яка виявила більше зацікавлення до культурних подій онлайн, є мешканці сільської місцевості. Вочевидь зацікавленість онлайн-заходами зумовлена низькою доступністю до різноманітних культурних подій серед цієї групи [4].

Понад 60% респондентів стверджують, що нині українська культура перебуває в доброму або задовільному стані. А більше ніж 90% української молоді впевнені у відновленні української культури. Переважна частина

молоді вважає, що більшість закладів культури потребують державної підтримки, це, зокрема, бібліотеки, архіви, музеї й театри [4].

Для успішної інкорпорації української культури до європейського гуманітарного простору першочерговим завданням є забезпечення її репрезентативності на міжнародному рівні, що неможливо без реального наповнення культурного продукту власним національним змістом.

Культурний продукт не зможе зацікавити європейську аудиторію, якщо він не є цікавим для української. Зацікавлення ж породжує практичний інтерес, створює перспективи партнерства та взаємних обмінів. Загалом представлення української культури в світі і, зокрема, у Європі можливе на кількох рівнях:

- створення відповідних інформаційно-культурних установ у європейських містах;
- підтримка державою окремих спільних культурно-мистецьких проєктів, ініційованих громадським сектором;
- підтримка програм і проєктів Європейської Комісії та Ради Європи [1, с. 13-14].

Публічне управління сферою культури в Україні не завершуються даною розвідкою, потребує подальшого вивчення та впровадження щодо надання пільг з податкового оподаткування приватному сектору, який виступає спонсором для закладів культури як на державному, так і регіональному, місцевому чи локальному рівні.

Література

1. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна ; за ред. С. І. Здіорука. К. : НІСД, 2012. 64 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-02/Kultura_Zdioruk-beb1d.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

2. Груздова К. Є. Про практику впровадження міжнародного досвіду в державне регулювання сфери культури в Україні на початку XXI століття. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2009. № 1. С. 52–54. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2009/12.pdf (дата звернення: 12.11.2023).
3. Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.11.2023).
4. Стан фінансування культури та мистецтва з місцевих бюджетів: основні тенденції 2022 року. *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3740972-stan-finansuvanna-kulturi-ta-mistectva-z-miscevih-budzetiv-osnovni-tendencii-2022-roku.html> (дата звернення: 12.11.2023).
5. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text (дата звернення: 12.11.2023).
6. Драгомирецька Н.М., Дружинін С.С., Думинська С.В., Жилавська Р.П., Ковальова Ю.В. Сучасний сталий розвиток в сфері культури: зарубіжний досвід для України : монографія / за заг.ред. д.держ.упр., професора Н. М. Драгомирецької. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2019. 238 с. URL: <http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/22.05.2019.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).

References

1. Zdioruk, S. I., Lytvynenko, O. M., & Rozumna, O. P. (2012). *Kulturna polityka Ukrainy: natsionalna model u yevropeiskomu konteksti: analit. dop.* [Cultural policy of Ukraine: national model in the European context:

- analytical report]. K.: NISD. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-02/Kultura_Zdioruk-beb1d.pdf [in Ukrainian].
2. Hruzдова, K. Ye. (2009). Pro praktyku vprovadzhennia mizhnarodnoho dosvidu v derzhavne rehuliuвання sfery kultury v Ukraini na pochatku XXI stolittia [About the practice of introducing international experience into state regulation of the sphere of culture in Ukraine at the beginning of the 21st century]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Derzhavne upravlinnia – State and regions*, 1, 52–54. Retrieved from http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2009/12.pdf [in Ukrainian].
 3. Dovhostroková stratehiia rozvytku ukraïnskoi kultury – stratehiia reform [The long-term strategy for the development of Ukrainian culture – the strategy of reforms]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1.02.2016 № 119-r. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
 4. Stan finansuvannia kultury ta mystetstva z mistsevykh biudzhektiv: osnovni tendentsii 2022 roku [State of funding of culture and art from local budgets: main trends in 2022]. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3740972-stan-finansuvanna-kulturi-ta-mistectva-z-miscevih-budzetiv-osnovni-tendencii-2022-roku.html> [in Ukrainian].
 5. Konventsiiia pro okhoronu nematerialnoi kulturnoi spadshchyny [Convention on the Protection of Intangible Cultural Heritage]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text [in Ukrainian].
 6. Drahomyretska, N.M., Druzhynin, S.S., Dumynska, S.V., Zhylavska, R.P., & Kovalova, Yu.V. (2019). Suchasnyi stalyi rozvytok v sferi kultury: zarubizhnyi dosvid dlia Ukrainy: monohrafiia [Modern sustainable

development in the field of culture: foreign experience for Ukraine: monograph]. Odesa: ORIDU NADU. Retrieved from <http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/22.05.2019.pdf> [in Ukrainian].